

Po stopách ducha v krajině s Václavem Vokolkem

POSVÁTÁ MÍSTA EXISTUJÍ

Jan Sušer

Václav Vokolek (*1947) je spisovatel a publicista. Zabývá se českou krajinou, jejími posvátnými či esoterními rozměry. Publikoval řadu děl beletristických a sbírek poezie. Ve výtvarné práci spojuje s krajinou slova.

Žijeme v době, kdy intenzivně vnímáme ekologická témata, hovoří se o klimatické krizi. Vy se dlouhá léta zabýváte různými podobami a stopami přítomnosti člověka v krajině – jak ji sám vnímáte? Myslíte, že se jedná spíše o fenomén destruktivní, nebo lidská kultivace krajině něčím nepostradatelně pomáhá?

Já v této souvislosti často vzpomínám na dnes již téměř zapomenutého člověka. Jmenoval se Bohumil Němec,* byl to vynikající přírodovědec, za první republiky se stal nadějným protikandidátem Edvarda Beneše na prezidentské křeslo. Vydal řadu odborných knih, jeho vědecká činnost byla rozsáhlá, ale napsal také takovou populární knížku, kde se snaží určitým způsobem popsat jakýsi systém života. A dochází ke zvláštní myšlence, že totiž není úplně vyloučeno, že život je jen jakousi nemocí hmoty, zhoubným bujením. A jako přírodovědec dokazuje, jak na naší planetě je vlastně všechno založeno na obrovské převaze plazení, to právě zhoubné bujení připomíná. Abyste zplodil synáčka, potřebujete milióny spermií. To je přehnané. Takový buk má třeba tisíce bukvic, ale za život se mu ujmou jen dva tři potomci. Všechno je tomuto diktátu vlastně podřízeno a celá kniha tímhle nečekaně vyústí: život jako choroba hmoty.

Takže jsme v podstatě taková infekce?

Ano, pak by bylo možné, že ta naše planeta je vlastně infikovaná, a tak možná lépe s ní rychle pryč, aby náhodou nenakazila nějakou další nádhernou planetu bez života. Ale doufejme, že tomu tak není.

Za druhé se na to ale podívejme trochu opačně. Zmiňujete současné ekologické vědomí, to je skutečně v současné

Václav Vokolek.

Foto: Jan Sušer.

době téma číslo 1, tomu se nelze vyhnout. Já je ale vidím jako špatně uchopené... Když nebudeme vyhazovat plasty, tak zachráníme planetu? To je přeci lež. O planetu tady vůbec nejde. My likvidujeme sebe, ne planetu.

Já vášnivě miluju hory. Nejezdím ve svém věku sice do Himálaje, ale třeba do Alp. A stojím tuhle na kopci, přes dva tisíce metrů vysokém, a vidím tam to moře – moře, které neexistuje, moře Tethys. To sahalo od Himálaje až k Andám. Jak to muselo vypadat, když se zemské kry posunuly a vody se rozlily zcela jinak? To musela být přímo kosmická katastrofa. No, a dnes tam jezdí lanovky a všechno je v nejlepším pořádku. Čili Země přežije všechno. A tím spíše přežije člověka. A když si tohle uvědomíme, tak už není takový problém planetu vnímat jako onu Matku Zemi, jako božstvo, a nás jako nezdravné pyšné děti. Na tom už přece je něco posvátného.

Takže planetu nezachraňujeme, my bychom se měli teď starat hlavně o sebe, abychom trochu důstojně přežili a pokud možno u toho nezlikvidovali nějakého toho blanokřídlého brouka – to řečeno v nadsázce, protože samozřejmě za tu

dobu už zaniklo obrovské množství druhů, – a snažit se vnímat přírodu, Zemi, třeba i celý vesmír jako něco nás absolutně přesahujícího. A vrátme se do krajiny, ta nás totiž také absolutně přesahuje.

Už jen tím, že má mnohem delší historii než my jako druh?

Podívejte se, tady ta dlažební kostka je stará, dejme tomu, sto milionů let. Vznikla za nějakých neuvěřitelných okolností, my to třeba víme, ale co na tom záleží? Mně je 72 let. Vedle té dlažební kostky jsem nic...

Já si myslím, že bychom se možná měli navrátit opravdu k tomu, co bylo před velkými klasickými náboženstvími, která vlastně představují na to všechno jakousi zvrácenou reakci. Když bůh řekne, že člověk je pán tvorstva – já takového boha nechci. To opravdu kosmický bůh nemůže chtít. Tenhle návod je panovačný, přezírající a veskrze lidský.

Tak se již řadu let vlastně zabývám tím, že krajina má skutečně tak nesmírné kvality, směřující až k božství, k posvátnu. K Matce zemi, k Otci vesmíru. Takový byl asi nejstarší kult, a ten náboženský vývoj, co následoval potom, to je omyl. Tragický omyl.

Takže my jsme vlastně na planetě v pozici nejmladšího dítěte...

... no, batolete!

Nabízí nám toto uvědomění a toto postavení vůbec nějakou možnost nově uchopit svůj vztah k té naší Matce?

Já bych si to přál. Kdybychom spolu s Němcem chápali život jako nějakou rakovinu, jako zhoubnou nemoc, tak si musíme uvědomit, že jako druh máme v sobě nějakou strašlivou energii, maniakální energii sebezničení. My úplně toužíme po sebezničení.

A tu touhu si v sobě neseme dlouho. Ale já si myslím, že ta touha tu nebyla odjakživa. On vlastně nikdo ani netuší, jaký skutečně byl pravěký člověk, ale myslím, že tohle všechno v sobě neměl. Někteří badatelé to dávají do souvislosti se zemědělstvím, zpracováním kovů. Otázka je, jestli tahle vášeň, která nás všechny spojuje, jde ještě vůbec zastavit. Protože tohle je už velice dlouho svým způsobem základní téma lidství.

Když se zabýváte přímo krajinou jako takovou, pohybuje se samozřejmě

* Bohumil Němec (1873–1966), botanik, též rektor Univerzity Karlovy (v letech 1921 a 1922) – pozn. red.

i v terénu, vnímáte ji vlastními smysly, řekl byste, že cokoliv v ní můžete pozorovat jako dotyk člověka, souvisí s touto tendencí k sebezničení, nebo vidíte i stopy po nějaké opačné snaze?

Samozřejmě je důležité, jak se člověk v té krajině pohybuje. Domnívám se, že bývalo normální, že ten sebezničující pud nějakým způsobem vyvažovala práce v krajině. Zemědělec si krajinu nemohl úplně zničit. Tam byla jasná vazba. Dnešní zemědělec ale už prakticky nedělá nic jiného, než že krajinu ničí. Ale tím prvotní principem bylo vědomí posvátnosti. Úroda, to byl dar. Krásy krajiny a přírody byly dalším darem, to můžeme vidět například i v lidovém umění. A tenhle instinkt v sobě už my dávno nemáme. Ale pozor, nejen ve smyslu materiálním, ale samozřejmě tenhle vztah nám chybí i v rovině duchovní.

Když se řekne „náboženství v krajině“, asi si vybavíme různorodé křížky, boží muka u cesty, památníčky nebo podobně. Ale je zřejmé, že v tom kontextu, jak teď spolu hovoříme, musí existovat i trochu hlubší pohled.

Já se vlastně zabývám českou krajinou, dokonce ani ne moravskou, a i tam jsem toho už hodně viděl a zažil, a výsledek je jednoduchý: posvátná místa existují! Pro to mám i řadu důkazů. Podívejte se na Bacín. Jedenáct tisíc let tam lidé obětovali. Nikdy se třeba nesetkali, dělali to spontánně.

Ta posvátnost, které jsem se nejdřív trochu věnoval, byla pro mě určitým termínem, ke kterému se daly vztahovat kapličky, křížky apod. Ale nakonec jsem si stanovil, že posvátnost existuje nezávisle na člověku už v té krajině.

Z čeho v té krajině podle vás pramení?

To já nevím. Prostě je. Kdo ví, co by na Bacín řekl třeba Eliade. To je světový unikát. Až se tají dech. Prostě to existuje a je to naprosto na člověku nezávislé. Pokud jste v tom dobrý nebo máte to štěstí, tak

to poznáte. Nikdo vám to nemusí vykládat. Prostě tady je posvátné místo. Jiné místo. Místo spojení s vyššími světy. Pro to se tam obětovalo.

Je určitý stav jakési milosti, který nejde nějak definovat, ten prostě existuje. Toto poznání je vlastně takovým shrnutím těch, řekněme, dvaceti let, kdy mne tohle téma zajímá. Nejsem rozhodně člověk, který by to sám uměl rozpoznat, nevidím beztělce, nekamarádím se s nimi jako někteří jiní. Ale vím to. Zajímavé je, že tyto věci nejlépe rozpoznávají větší ženy. Nějak to prostě čtou. Hlavně dotekem.

Po člověku v krajině samozřejmě zůstává řada stop. Vy sám chápete vydělování oněch posvátných míst v krajině jako lidskou touhu si to místo, případně ty síly nějak podmanit, ovládnout je, znásilnit, nebo je v tom spíše něco jiného?

My už s posvátnými místy neumíme vůbec zacházet. Jak jsem před chvílí žertoval o té oběti – ona oběť je ale něco skutečně fenomenálního. Možná by mi nějaký kněz namítal, co to má za význam obětovat mladou dívku, aby se na jaře otevřela země, ale víte, na to bych řekl – vždyť jsme při poslední velké válce obětovali skoro sto milionů lidí. A pro nic za nic. Tak se nad ty naše předky moc nepovyšujeme.

Já chápu tu oběť jako takovou pečeť. Naši předci nebyli nějakí sadisti, prostě jen takto stvrzovali svou sounáležitost

s místem, s posvátnem. A já už dnes vím, že my na ta posvátná místa můžeme jezdit, navštěvovat je, přemítat tam, ale jakmile tam nedojde k nějaké zásadní činnosti – kterou ovšem my už neumíme –, tak to jde zcela mimo nás. Jsou tací, kteří si myslí, že to umí... Ale neumí. Nikdo už to neumí.

V oněch starých dobách mohli lidé mít neuvěřitelné znalosti v těchto oborech, to my si ani nedovedeme už představit, ale to vše se úplně vytratilo.

Takže dnešní všelijaké pálení ohňů na kopcích apod. považujete spíše jen za takové tápání...?

Já si vlastně myslím, že je to dobře. Ale k ničemu to nevede. Já jsem strašně nadšen z každé naivní oslavy takového Beltainu. Měl jsem nesmírně zajímavý zážitek, jednou na Vysočině, kdy jsme byli na kopci s výhledem do východních Čech a já jsem najednou viděl, že to tam všude plálo, na každém vrchu. A uvědomil jsem si: Takhle to vypadalo před těmi dvěma a půl tisíci lety. To je nádhera. Dnes už to ani nikdo nezakazuje. Ale je tam strašlivá nevědomost.

A tak se dnešní lidé o Beltainu ožirají, zpívají pitomé písničky a druhý den jim zůstane jen kocovina. A přece, ať už chceme nebo ne, slavili Beltaine...

A nemáme třeba my nějaký způsob, jak tyto věci prožívat, který už sami nevnímáme jako totéž, ale možná to totéž vlastně je?

Co my víme? Možná už to, že to vůbec děláme, je svým způsobem už samo trochu spasitelné. Třeba to má nějaký smysl. Možná je to určité „navázání kontaktu“. I když si nějakí trampové opékají buřty někde u ohýnku, tak by nám třeba Jung řekl, že vlastně dělají něco pradávného, že oživují zapomenuté. A možná je to pravda... ■

Posvátné jezírko na hoře Bacín.

Foto: Malvína Nálevková, z knihy Václava Vokolka *Neznámé Čechy. Posvátná místa středních Čech* (Praha: Mladá fronta 2009).

Bc. Jan Sušer (*1984) je religionista a knižní redaktor na volné noze. Zabývá se mormonismem, západním esoterismem a levicovou teorií.